

կանները մինչեւ այժմ էլ համարում են անմաքուր կենդանի եւ խուսափում են նրանից: Հետագայում, ինչպէս ցոյց են տալիս նկարները, վարպետ Մինասը փոխել է եւրոպական ոնը եւ ընկել պարսկական նկարչութեան ուժեղ ազդեցութեան տակ: Այդ շրջանից նա այլեւս թողնելով լոյսն ու հեռանկարը՝ նկարում էր գծերով, ինչպէս նրա ժամանակակից Ռեզա Աբբասին, Մագաֆֆար Ալին եւ նրանց հետեւորդ նկարիչները:

Այս երկրորդ շրջանի նկարների մէջ առանձնապէս ցայտուն կերպով յայտնագործուում է հայ արեստագէտի տաղանդը: Նրա նկարները գրաւում են դիտողին իրենց արտայայտութեան ուժով, գոյների ու գծերի հրաշալի ներդաշնակութեամբ եւ եզակի շարժունութեամբ: Վարպետ Մինասի «փիղը», օրինակ, մարմնացումն է ջլուտ եւ ահաւոր ուժի: Նրա ձիւորները, պատերազմական կտորները համակ շարժում են՝ միացած գոյների եւ գծերի կատարեալ համերաշխութեամբ:

Վարպետ Մինասը 17րդ դարում ունեցել է մի ոն, նկարչական արտայայտութեան մի ձեւ, որ լիովին համապատասխանում է 20րդ դարու արդիական ոնին: Մենք համոզւած ենք, որ նրա նկարների ցուցադրութիւնը եւրոպայում պիտի ապահովէ փայլուն յաջողութիւն: Եւ մեր հին մատենագիր Դարիժեցու հետ գալիս ենք գոչելու. «Ահա պարծանքը հայ ազգի»:

ԶՕՐԱՅՐ ՄԻՐԶԱՅԵԱՆ

Թեհրան

ԹԵ ԻՆԶՈՒ ՄԻԱՑԱՆՔ

«ԻԹԻԻՀԱՏ»Ի ՀԵՏ

Վահան Փափագեանի «Վէմ»-ի Ա. համարին մէջ գրած յօդածը յիշեցուց ինձ, Փարիզի մէջ Նրիտասարդ Թուրքերու հետ մեր կատարած նախասահմանադրական շրջանի համաժողովը:

Այս համաժողովը՝ տասնեակ մը տարիներ առաջ նոյնպէս Փարիզի մէջ Նրիտասարդ Թուրքերու հետ տեղի ունեցած առաջին համաժողովին կրկնութիւնն էր, միևնոյն նպատակը հետապնդող:

Այն ժամանակւան ժողովին կը մասնակցէին, ի միջի այլոց Միսեան (Ա. Ահարոնեան), — որ իր հերթին նախագահեց նաեւ ժողովին, — Մինաս Չեքագ, տողերս գրողը, եւ ուրիշներ:

Նախորդ համաժողովի փորձառութեամբ, մենք՝ հայ պատգամաւորներս՝ գիտնալով հանդերձ թէ Նրիտասարդ Թուրքերու վրա վստահութիւն չլլար, ազգային առաւելագոյն իրաւունքներ եւ անոնց գործադրութեան համար գրաւոր կամ թէ հրապարակային խոստումներ առնելու համար՝ 1907ին կրկին միացանք Նրիտ. Թուրքերու հետ:

1907 նոյեմբ. 7ին՝ գաղտնի ժողովի մը մէջ՝ Թուրքերու հետ համաձայնեցանք հետեւեալ երեք կէտերու շուրջ.

1. Այսօրւան վարչաձևը տալալի.

2. Սահմանադրական կարգերը՝ Նրեսփոխանական ժողովը հաստատել.

3. Այս նպատակին հասնելու համար ամէն միջոց գործածել:

Բուն ժողովներուն, որոնք նաեւ հրապարակային չէին, այլ

Պատոն Տը Լօրմէի ռիւ տը Բեր-
լէնի բնակարանին մէջ տեղի կու-
նենային, նիստերուն կը նախա-
գահէին կարգով՝

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կող-
մէ՝ ողբացեալ Խաչատուր Մա-
լումեան (Է. Ակնունի) .

Ապակեդռնացման կուսակ-
ցութեան կողմէ՝ իշխան Սապա-
հէտսին .

Միութիւն եւ Յառաջդիմու-
թիւն կուսակցութեան կողմէ՝
Ահմէտ Րիզա :

Առաջին ժողովին իսկ, երբ
վերոյիշեալ երեք կէտերը քիչ-
արկեցան եւ ընդունեցան,
Թիւրքերը՝ ի մասնաւորի Ահմէտ
Րիզա՝ առարկեցին, թէ «Բոլորս
ալ մէկ նպատակի շուրջ հաւաք-
ուած, միաբանած ենք . այլ եւս
զանազան ազգութիւններու ա-
ռանձնաշնորհումներն ու մասնա-
կի պահանջումները ջնջել պէտք
է, անոնց բախտը կապելով
Թիւրքերու հետ» : Այս առթիւ՝
մէջտեղ նետուեցաւ Պերլինի ճորդ
յօդածը, որով Հայոց մասնաւոր
ապահովութիւններ ու բարենո-
րոգումներ կը խոստացէին :

Տողերս գրողն՝ առարկելով
թէ այդ յօդածի ջնջումը մեզմէ
կախում չունի, այլ Եւրոպայի
կողմէ գայն ստորագրող մեծ պե-
տութիւններէ, իր ընկերներով
միասին մերժեց Թիւրքերու այս
առաջարկը, եւ՝ իբրեւ բողոքի
նշան՝ երեք հայ ներկայացուցիչ-
ները (Ակնունի, Աջեան եւ Էժտէ-
հար—Ռ. Զարդարեան) դուրս ե-
լան սրահէն : Բայց հաշտութիւնը

շուտով գոյացաւ, որոշելով «չե-
ղեալ համարել» յիշեալ առաջար-
կը :

Այս պարագան ցոյց տուաւ
Թիւրքերու ներքին նպատակը եւ
միւս ազգութիւններու ապրելու
իրաւունքը ջնջելու դիտաւորու-
թիւնը, դեռ 1907ին . . . :

Համաժողովի արարումէն
ետք մենք իրարմէ բաժնեցանք՝
առ երեսս՝ սիրով . բայց ներքեւ-
պէս համոզուած՝ գծեցինք մեր
անկախ գործելու ծրագիրը, մաս-
նակցելով հանդերձ օսմանեան
վարչաձեւի տապալման գործին և
սահմանադրական կարգերու վե-
րահաստատութեան :

Մեր հնգետասնօրեայ միացեալ
ժողովները կանոնաւոր կերպով
տեղի կունենային՝ մինչեւ Սահ-
մանադրութիւն՝ անգամ մը Ահ-
մէտ Րիզայի գրասենեակը, Բո-
նապարտ փողոց, թիւ 25, ան-
գամ մըն ալ իմ բնակարանս, ուր
պատէն կախուած Հին Հայաստա-
նի քարտէսի եւ հայկական գի-
նանշանի համար՝ շանսատակ
Պէհաւտտին Շաֆիրի դիտողու-
թեանց արժանացայ օր մը :

Ատր վրա՝ ժողովի թիւրք ան-
դամներէն մէկը, որ դեռ կապրի,
գաղտնի կերպով ինձ ըսաւ, թէ
Ահմէտ Րիզայի կուսակիցները
չափազանց ազգայնամոլ մարդեր
են, ուստի լաւ կըլլար անոնց ե-
կած օրը մէջտեղէն վերցնել այդ
պատկերները : Ինչ որ չգործա-
դրեցի, այլ՝ ընդհակառակը՝
հարկ եղած բացատրութիւնը
տւի անոնց, յաջորդ ժողովին :

Օր մըն ալ, տակաւին Սահ-

մանադրութիւնը չհռչակած , վանի ծանօթ դէպքը պատահեցաւ, որ Ահմէտ Ռիզայի թումալից մէկ յօդածով ողջունեցաւ, իր ֆրանսերէն « Մէշվէրէթ » թերթուկին մէջ:

Փարիզի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարմնի երկու անդամներ՝ ժընեւէն եկած հրահանգի մը համաձայն՝ ներկայացանք « Մէշվէրէթ »-ի խմբագրատունը եւ Ահմէտ Ռիզայէ հաշիւ պահանջեցին իր գրածի մասին: Նա՝ փոխանակ չփնդանալով՝ մեզի յայտարարեց, բառ առ բառ. « Եթէ հայերը իրենց դատարական գործունէութիւնը չը դադրեցնեն, շատ զէշ կըլլայ իրենց համար»: (Ինձ հետ միասին գացող ընկերը դեռ ողջ է, եւ Փարիզ կը գտնուի. կրնայ այս մասին վկայել, եւ ըսել, թէ ո՛րքան զգաւմէ զգացինք Ա. Ռիզայէն):

Այս դէպքերէն ետք՝ մեր միացեալ ժողովներէն մէկուն մէջ Պէհաւտտին Շաֆիր մեզմէ ուզեց իմանալ, թէ մենք (Հ. Յ. Դ. ը) ի՞նչպէս կը պատրաստենք ձեռքի ումբեր: Մեր պատասխանն եղաւ. — Չենք գիտեր: Բայց այս խնդիրն անմիջապէս ներկայացուցինք ժընեւ, մեր Արեւմտեան Բիւրոյին, զգուշացնելով մեր ընկերները:

Սահմանադրութեան հռչակումէն ետք՝ Երիտ. Թիւրքերու ազգայնամով եւ համօսմանցիական տարրը, այն է «Իթթիհատ վէ Թէրաֆֆը» կուսակցութիւնը, Ատանայի ջարդով իր գոյնը բոլորովին դուրս տուաւ:

Ա. Զ. ՆԱՆ

ԵՐՈՒՍԱԴԷՄԻ ՏՊԱՐԱՆԻ

ՀԱՐԻԻՐԱՄԵԱԿԸ

Անցեալ տարի լրացաւ Երուսաղէմի տպարանի հարիւրամեակը: «Սիւն» ամսագրի նոյեմբերի բացառիկ համարում տրւած է տպարանի պատմութիւնը, որից ֆաղում ենք հետեւեալ տեղեկութիւնները:

Երուսաղէմի տպարանը սկսել է գործել 1833թ. յունւարին, երբ լոյս է տեսել 16 էջից բաղկացած առաջին գրքովը «Տեւրակ Աղօթմատոյց» անունով: Տպարանի նախածեռնողն ու հիմնադիրը եղել է Զաֆարիա պատրիարք Տէր - Պետրոսեանը՝ Տարօնի Կոբ գիւղից: Առաջին վիմագրական մամուլը նւիրել է Ակնցի Մահտեսի Ալիֆսան Եղիազարեանը:

Իր գոյութեան հարիւր տարւայ ընթացքին տպարանը ունեցել է վերելքի եւ անկման շրջաններ: Առանձնապէս փայլուն է եղել Նաայի պատրիարքի շրջանը, երբ 10 տարում տպւել է 117 գիրք: Համաշխարհային պատերազմի տարիներին, ինչպէս բովանդակ բրֆահայ կեանքը, Երուսաղէմի տպարանն էլ կանգ առաւ եւ վերաբացեց միայն 1925թ. մայիսին: Այսօր Երուսաղէմի տպարանը ունի մօտ 80 տեսակ տառեր, մեծ մասը հայերէն, այլ եւ լատինական, արաբական, յունական եւ եբրայական տառեր: Ունի 29 տեսակ մայր տառեր: Տպարանը օժտւած է ընտիր մեքենաներով՝ արագատիպ մամուլ, ծալող ու կազմող մեքենաներ, բոլորն էլ երկտրաշարժ: Բացի սեփական գործե-